

Okul Sporlarına Katılan Ortaöğretim Öğrencilerinin Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Durumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

Serhat TURAN¹

Özet

Yayın Bilgisi

Gönderi Tarihi: 21.11.2019
Kabul Tarihi: 11.02.2020
Online Yayın Tarihi:
11.02.2020

Anahtar Kelimeler

Okul, Spor, Ahlak

Bu araştırmanın amacı okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin sporda ahlaktan uzaklaşma durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırma tarama modelinde gerçekleştirilmiş ve 1016 katılımcı gönüllü olarak yer almıştır. Katılımcılara kişisel bilgi formu ve “Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği” uygulanmıştır. Verilerin analizinde t-testi, One Way Anova testi ve Tukey HSD testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyet açısından kızlar lehine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ayrıca okul türü değişkeni açısından da meslek lisesinde öğrenim gören öğrencilerin ortalama puanları Anadolu ve imam hatip liselerinde öğrenim gören öğrencilerin ortalama puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Investigation of Moral Decline in Sport of Secondary School Students Attending School Sports in Terms of Some Variables

Abstract

Article Info

Received: 21.11.2019
Accepted: 11.02.2020
Online Published:
11.02.2020

Keywords

School, Sport, Morality

The aim of this study is to investigate the deprivation in sport of secondary school students attending in school sports in terms of some variables. The research was conducted in a screening model and 1016 volunteers participated in this study. The personal information form and the moral disengagement in sport scale were applied to the participants. Data were analyzed by t-test, One way Anova test and Tukey HSD test. As a result of the research, a significant difference was found in favor of girls in terms of gender. In addition, in terms of school type variable, the average scores of students in vocational high schools were found to be significantly higher than the average scores of students in Anatolian and Imam Hatip high schools.

¹Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Sakarya/Türkiye

Giriş

Ahlak, Arapçada “hulk” kelimesinin kökeninden gelerek yaratılmış olanı ifade etmektedir. Bu yüzden ahlak; huy, mizaç ve karakter gibi anlamları taşımaktadır. Bu ifadelere göre ahlak insanın yaratılışıyla ilgili olarak bireyin davranışlarına yön veren huy ve mizaçla bağlantılı görülmüştür (Hançerlioğlu, 2010). Ahlak, insanı ve insanın davranışlarını odak noktasına alan, insanın varoluşundan itibaren niteliklerini bir kalıp etrafında güdümlenen, topluma karşı gösterilen iyi ve kötü tutumlara yön veren (Staub, 1978), eğitimle kazanılan davranışlar ya da davranışlar rehberi olarak da belirtilmektedir (Ural, 1998). Ahlakın amacı, belirli kurallar etrafında toplum tarafından kabul edilen davranış örüntülerinin bireyler tarafından benimsenmesidir. Bu noktada insan ilişkilerinin söz konusu olması evrensel bir özellik taşıyan spor kavramını akla getirmektedir. Spor evrensel olma bağlamında ele alındığında; sosyal normlar, kurallar ve roller

sistemi olarak görülmektedir (Yapan, 1992). Birey ahlakta olduğu gibi spor karşılaşmalarında da belirlenen kurallar dahilinde hareket etmeye zorlanmakta, aksi taktirde bir yaptırım ile karşı karşıya kalmaktadır.

Spor ahlakı, evrensel ahlak ilkelerinin özümzenerek spor alanlarında davranış olarak sergilenmesi şeklinde ifade edilmektedir. Spor ahlakı, spor içerisinde aktif ya da pasif olarak yer alan bütün bireylerin dürüstlük, adalet, açıklık, tarafsızlık ve saygı gibi evrensel değerlerin öncülüğünde davranış göstermelerini belirtmektedir (Kleiber & Roberts, 1981; Dolaşır, 2006). Bireylere bu davranışlar okullardaki beden eğitimi dersleri aracılığıyla kazandırılarak ahlaki değerlere sahip bir spor nesli yetiştirilebilir (Laker, 2001). Çünkü beden eğitimi dersleri yarışmayı içermesine rağmen fair play ve eşit katılımı destekleyerek öğrencilerin sorumlulukları paylaşmasını ve görev bilinci edinmesini sağlamaktadır (Siedentop, Hastie, & Van Der Mars, 2004). Ayrıca birçok ülkedeki beden eğitimi dersi üzerine yapılan araştırmalarda (Avusturalya, Yeni Zelanda, İngiltere, Amerika, Rusya ve Kore) öğrencilerin ders için olumlu cevaplar verdiği görülmüştür (Hastie & Trost, 2002; Strikwerda-Brown & Taggart, 2001; Hastie, 2000). Öğrenciler beden eğitimi dersleri aracılığıyla fiziksel olarak geliştiklerini (Wallhead & Ntoumanis, 2004), yeteneklerinin arttığını (Hastie & Trost, 2002), karar alma kapasitelerinin geliştiğini (Clarke & Quill, 2003) ve iş birliği davranışlarının arttığını belirtmişlerdir (Hastie & Buchanan, 2000; MacPhail, Kirk & Kinchin, 2004). Ayrıca beden eğitimi derslerinde sporda ahlakın geliştirilmesi amacıyla ortaya konulan birçok çalışma da bulunmaktadır (Cecchini, Montero, Alonso, Izquierdo & Contreras, 2007; Lodl, 2005; Wells, Arthur-Banning, Paisley, Ellis Roark & Fisher, 2008; Wells, Ellis, Paisley & Arthur-Banning, 2005).

Ancak gelişen dünya ile birlikte toplumda görülen ahlaki çöküşün her geçen gün artması spor alanına da yansımış ve etkisini göstermiştir (Yapan, 1992). Özellikle 20. yüzyıl başlarından itibaren sportif yarışmalar; ticarileşme, siyasileşme ve prestij sağlama için bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu süreç günümüze kadar özellikle yüksek performans sporlarında olmak üzere, temel ahlaki tutum ve davranışların her geçen gün önemini yitirmesine (Shields & Bredemeler, 1995) ve “ne pahasına olursa olsun kazanma” (Vallerand, & Losier, 1994; Christine & Kim, 2005) anlayışının ön plana çıkmasına neden olmuştur (Yıldıran, 2005). Nitekim Pilz (1995)’in araştırması, gençlerin; sözlü agresif iletişim kurmayı (Hassandra, Bekian & Sakellariou, 2007), kural ihlallerini, faullü oynamayı, haksız avantajlar sağlama çabalarını “akıllı bir taktik” olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Ayrıca profesyonellik (Hon, 1994), fiziksel etkileşimin artması (Kampf, 2005; Tucker & Parks, 2001), oyunlardaki eğlencenin azalması (Wells, Arthur-Banning, Paisley, Ellis, Roark & Fisher, 2008) motivasyonel faktörler (Kavussanu & Roberts 2001; Stornes & Ommundsen, 2004) ve spor tipi (Lee, Whitehead & Ntoumanis, 2007) gibi çeşitli faktörler de sporda ahlaka uygun olmayan davranışların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Sporda ahlaka uygun olmayan davranışların artması eğitimin daha işlevli kılınmasını gerektirmektedir. Sporda ahlaklı olmanın ve ahlaki davranışların kazanılmasının eğitim açısından en önemli etkeni ise geleceğin sporcu, antrenör, spor adamı, hakem, yazar ve seyircisinin yetiştirildiği beden eğitimi ve spor dersleridir (Yıldıran, 2005). Ancak Gessmann (1995) beden eğitimi spor derslerinin sporda ahlaklı olmayan davranışların artmasına engel olmadığını ifade etmiştir. Bu, durumun ise okul sporunda, adil oyuna gerekli önemin verilmediğini ve kural bilincinin oluşturulmasında yetersiz kaldığını göstermektedir. Kaehler (1985 akt. Yıldıran, 2005) okul sporlarında Fair Play'e uygun olmayan davranışların var olduğunu ifade etmiş ve buna yönelik çalışma gerçekleştirmiştir. Yapmış olduğu çalışmada, öğrencilerin Fair Play'e teşvik edilmediklerini, Fair Play kavramına yönelik bilgi ve deneyimlerinin olmadığını, oyun kurallarını ve Fair Play prensiplerini çiğneyerek dahi olsa, kazandıklarında övüldüklerini belirlemiştir.

Sporda meydana gelen ahlaki çöküş ve ahlaki davranışlardan uzaklaşma durumunu Bandura (1991) ahlaki düşünce ve davranışın sosyal bilişsel kuramı ile açıklamıştır. Bu kuram spordaki ahlaki davranışlara yönelik olarak temel olmakta ve bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bandura (1991) kuramında olayların diğer bireylerdeki olumlu ya da olumsuz etkilerine bakarak kişilerin gurur ya da suçluluk duygularını yaşadıklarını savunmuştur. Bunun üzerine Bandura ahlaktan uzaklaşmanın sekiz mekanizmasını ileri sürmüştür. Bu mekanizmaya göre insanlar olumsuz davranışlarına çeşitli gerekçeler bulmakta ve gelecekte yapma ihtimali oldukları olumsuz davranışlarla ilgili olarak üzerlerindeki baskıyı azaltmaktadırlar. Banduranın ahlaktan uzaklaşmanın 8 mekanizması aşağıda ifade edilmiştir (Bandura, 1999):

- 1- Ahlaksızlığı meşrulaştırma: insanlar sosyal ya da ahlaki bir hedefe ulaşmak için suç içeren bir davranışı önemliymiş gibi göstererek kabul edilebilir inancı oluşturmaktadırlar. Örneğin takım çıkarı öne sürülerek gole giden rakibe çelme takmak.
- 2- Örtmeceli sınıflandırma: söylendiğinde kaba olan kelimelerin hafif kavramlar kullanılarak daha uygun bir dille ifade edilmesidir.
- 3- Avantajları karşılaştırma: ayıplanması gereken davranışların önemsizmiş gibi gösterilmesidir.
- 4- Sorumluluğun yer değiştirmesi: insanların kendi yaptıkları davranışları başkalarına mal etmesi, diğerlerinin baskısıyla yaptığını belirtmesidir.
- 5- Sorumluluğun dağılması: burada grup üyeleri zararlı olan davranışları toplu olarak gerçekleştirdikleri için zalimce davranabilmekte ve kendisini bireysel olarak sorumlu hissetmemektedir.
- 6- Sonuçların saptırılması: zararlı olan ve yaptırım uygulanması gereken davranışların sonuçlarının algısal olarak başka yöne çekilmesini ve azaltılmasını ifade etmektedir.
- 7- İnsani özelliklerden uzaklaşma: rakibin algısal olarak insani özelliklerinin dışına çıkarılmasını ve rakibi yabancı bir karakteristik olarak görmektir. Böylece insanlar rakipleri ile kendilerinin

benzerliklerini en aza indirerek kötü davranışlarını kabul edilebilir bir seviyeye çektiklerini düşünmektedir.

8- Suça dayanak oluşturma: insanlar yaptıkları suç içeren davranışları tahrik edilmeleri sonucu gerçekleştirdiklerini söyleyerek davranışlarını hoş görülebilir bir seviyeye çekmektedirler.

Bu araştırmanın amacı, okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin sporda ahlaktan uzaklaşma durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesidir.

Materyal ve Yöntem

Araştırma grubu

Araştırma ortaöğretim seviyesinde öğrenim gören ve okul sporlarına katılan öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 17 farklı okuldan 409 kız ve 607 erkek olmak üzere toplam 1016 öğrenci gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmanın yapılabilmesi için okullara gidilerek araştırma ile ilgili öğrencilere bilgiler aktarılmış ve anket uygulamasına gönüllü olarak katılmak isteyen öğrencilerle çalışma gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistik Bilgiler

	Değişkenler	F	%
Okul	Anadolu Lisesi	470	46,3
	Sosyal Bilimleri	57	5,6
	Meslek Lisesi	309	30,4
	Fen Lisesi	72	7,1
	İmam Hatip Lisesi	108	10,6
Cinsiyet	Kız	409	40,3
	Erkek	607	59,7
Toplam		1016	100

Veri toplama araçları

Katılımcılara araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu ve Gürpınar (2015) tarafından geliştirilen sporda ahlaktan uzaklaşma anket formu kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formunda katılımcıların cinsiyet ve okul bilgileri yer almıştır.

Sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeği

Boardley ve Kavussanu (2008) tarafından geliştirilen Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formu (MDSS-S) isimli ölçeğin Türk Kültürüne uyarlanması Gürpınar (2015) tarafından yapılmıştır. Gürpınar (2015) ölçeğin güvenilirliğini 0,777 olarak bulmuştur. Araştırmamızda ise ölçeğin güvenilirliği 0,74 olarak tespit edilmiştir. MDSS-S sporcuların ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarını ölçmek üzere geliştirilmiş ve Hiç Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Biraz Katılmıyorum (3), Tarafsızım (4), Biraz Katılıyorum (5), Katılıyorum (6) ve Tamamen Katılıyorum (7) şeklinde puanlanan 7'li Likert tipi bir ölçektir. Ölçek 8 maddeli ve tek

faktörlüdür. Ölçekte yer alan maddelerin tümü olumsuz anlam taşımaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, sporcuların daha çok ahlaktan ayrıldıkları anlamına gelmektedir.

Verilerin analizi

Öğrencilerden toplanan veriler, bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra SPSS 25 istatistik programında analizleri yapılmıştır. Verilerin normal dağılım göstermesiyle birlikte istatistiksel analizlerden bağımsız iki grup için t-testi, üç ve daha fazla grup için tek yönlü varyans (Anova) analizi kullanılmıştır. Anova testi sonucunda anlamlı farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak için ise Tukey HSD testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak alınmıştır.

Bulgular

Tablo 2. Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği Tanımlayıcı İstatistikleri

Maddeler	Ahlaki Kod	Ortalama	SS
1) Kuralları esnetmek dengeleri eşitlemenin bir yoludur	ÖS	3,33	2,070
2) Şiddet içeren bir davranışla sonuçlanmadığı sürece rakibe bağırılabilir	AK	3,36	1,991
3) Hayvanca davranışlar sergileyen bir rakibe kötü davranılabilir	İÖÜ	3,59	2,077
4) Eğer takımına yardım edecekse sporcuların hakemlere yalan söylemeleri kabul edilebilir	AM	2,59	1,899
5) Takımlarının uyguladığı sportmenlik dışı taktiklerin sadece ufak bir parçası olan sporcuları suçlamak haksızlıktır	SD	3,66	2,013
6) Antrenörü tarafından rakibini sakatlamak için teşvik edilen sporcular suçlanmamalıdır	SYD	2,82	2,017
7) Sporcuların birbirlerini aşağılamaları gerçekte kimseye zarar vermez	SS	2,44	1,782
8) Kötü bir davranışa maruz kalmış sporcular genellikle bunu hak edecek bir şey yapmışlardır	SDO	3,12	1,933
Genel Ortalama		3,11	1,162

SS=Sonuçların Saptırılması; SDO=Suça Dayanak Oluşturma; İÖÜ=İnsani Özelliklerinden Uzaklaşma; SYD=Sorumluluğun Yer Değiştirmesi; AK=Avantajlı Karşılaştırma; AM=Ahlaksızlığı Meşrulaştırma; SD=Sorumluluğun Dağılması; ÖS=Örtmeceli Sınıflandırma

Tablo 2’de genel olarak öğrencilerin sporda ahlaktan uzaklaşma eğilimi göstermedikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin ahlaktan uzaklaşma ortalama puanının (ortalama= 3,11) düşük olması öğrencilerin sporda ahlaki davranışlar sergilemeye yakın olduklarını göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin en yüksek ortalamalarının (Madde 5, ortalama=3,66) sporda ahlaktan uzaklaşma mekanizmasının “sorumluluğun dağılması” bileşeninde olduğu görülmektedir. Öğrencilerin en düşük ortalamalarının (Madde 7, ortalama=2,44) ise “sonuçların saptırılması” bileşeninde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Okul Sporlarına Katılan Lise Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Bağlı Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Puanlarının T Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	A.O.	S.S.	t	df	p
Kız	409	2,79	1,11	-7,324	1014	0,000*
Erkek	607	3,32	1,14			

* $p < 0,05$

Yukarıdaki tabloda lise öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre sporda ahlaktan uzaklaşma düzeylerine ait t-testi sonuçları verilmektedir. Analiz sonucunda kız öğrencilerin ortalama puanı (ortalama= 2,79, SS=1,11) erkek öğrencilerin ortalama puanından (ortalama= 3,32, SS=1,14) anlamlı derecede düşük bulunmuştur ($p<0,05$).

Tablo 4. Farklı Okul Türlerindeki Öğrencilerin Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Puanlarının ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	P	Tukey
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	Gruplararası	30,690	4	7,672	5,782	0,000*	3>1,5
	Grup içi	1341,544	1011	1,327			
	Toplam	1372,234	1015				

(1-Anadolu Lisesi 2- Sosyal Bilimler Lisesi 3- Meslek Lisesi 4- Fen Lisesi 5- İmam Hatip Lisesi)

* $p<0,05$

Yukarıdaki tabloda lise öğrencilerinin okul türü değişkenine göre sporda ahlaktan uzaklaşma düzeylerine ait ANOVA testi sonuçları verilmektedir. Okul türü değişkenine göre lise öğrencilerinin sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyi açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Tukey testi sonucuna göre, Meslek Lisesi'nde okuyan öğrencilerin (ortalama=3,30, SS=1,14), Anadolu Lisesi'nde (ortalama=2,94, SS=1,11) ve İmam Hatip Lisesi'nde (ortalama=2,95, SS=1,32) okuyan öğrencilere göre daha yüksek sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyine sahip oldukları saptanmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Spor müsabakalarında sporun ruhuna uygun olmayan durumların meydana gelmesi her geçen gün daha sık rastlanılan bir durum olarak göze çarpmaktadır. Sporun ruhunun zamanla yok olmasına sebep olacak bu olumsuz durumların önlenmesinde en etkili yol hiç şüphesiz eğitimli bireylerdir. Özellikle örgün eğitim kapsamında 17.885.248 (Milli Eğitim İstatistikleri, 2018) öğrencinin olması eğitimin önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ahlaklı sporcuların yetiştirilmesi için okul sporları oldukça önem arz etmektedir. Çalışmamızda bu durum göz önüne alınmış ve cinsiyet ve okul değişkenine bağlı olarak okul sporlarına katılan öğrencilerin sporda ahlaki durumları incelenmiştir.

Araştırmamız sonucunda okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin ahlaktan uzaklaşma ortalama puanının (ortalama= 3,11) düşük olması öğrencilerin sporda ahlaki davranışlar sergilemeye yakın olduklarını göstermektedir. Literatür taraması yapıldığında birçok çalışmada öğrencilerin sportmenlik davranışlarının orta ya da yüksek seviyede bulunduğu tespit edilmiştir (Akandere, Baştuğ ve Güler, 2009; Hacıcaferoğlu ve diğerleri, 2015; Sezer, Ektirici, Özbal ve Atlı, 2015; Tekeli, 2017). Literatürde yer alan çalışmalar ile yapmış olduğumuz çalışmanın sonuçları benzerlik göstermektedir. Çalışmamızın sonuçları ve literatürde yer alan çalışmalar göz önüne alındığında sporun ahlaki davranışların gelişmesine etki ettiği

düşünülmektedir. Sporda kuralların var olması, bireylerin bu kurallara bağlı olarak davranışlarını gerçekleştirilmesi, bu süreç içerisinde toplumsallaşması, rakibe saygı duyması, paylaşma ve hoşgörü gibi değerlerin özümsemesi sporun ahlaki gelişime olumlu açıdan katkı sunduğunu göstermektedir. Dolayısıyla okul sporlarına katılmanın daha ahlaklı bireylerin yetişmesi için önemli olduğu düşünülmektedir. Yapılan bazı çalışmalarda spor yapan öğrencilerin spor yapmayan öğrencilere göre ahlaki düzey anlamında daha iyi seviyede olması sporun ahlaki gelişime olan etkisini destekler niteliktedir (Akandere ve diğerleri, 2009; Drewe, 2000; Tekeli, 2017).

Araştırmamız sonucunda cinsiyet değişkenine göre erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla ahlaktan uzaklaştığı görülmektedir (Tablo 3). Elde edilen bulgular literatürde yer alan çalışmalar ile karşılaştırıldığında bazı çalışmalar ile zıtlık gösterirken (Yılmaz, 2013, s. 52; Güner, 2006, s. 70; Kaya, 2010, s. 100; Tutkun ve diğerleri, 2010, s. 26; Miller ve diğerleri, 2004, s. 198) bazı çalışmalarla benzerlik gösterdiği ve birçok çalışmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre spor alanlarında daha ahlaklı davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir (Çavdar, 2018, s. 72; Akbuğa, 2018, s. 31; Koç ve Güllü, 2017, s. 24; Kafalı ve diğerleri, 2017, s. 388; Tekeli, 2017, s. 35; Keskin, 2015, s. 57; Gökçiçek, 2015, s. 70; Çakır, 2014, s. 82; Erşan ve diğerleri, 2009, s. 31; Lancelotta ve Vaughn, 1989, s. 890; Uluişık, 2015, s. 42; Esentürk, İlhan ve Çelik, 2015, s. 629; Tsai ve Fung, 2005, s. 42; Gündoğdu, 2010; Campano ve Munakata, 2004; Amedahe ve Owusu-Banahene, 2007; Sezer ve diğerleri, 2015). Çavdar'a (2018, s. 90) göre toplum kızların öfkelerini bastırmaları gerektiğini örtülü olarak ifade ederken erkek çocukların ise öfkelerini dışa yansıtmaya haklarının olduğunu belirtmektedir. Keskin (2005, s. 67) yaptığı araştırmada kızlar ve erkekler arasında oluşan farkı Çavdar'ın (2018, s. 90) çalışmasına benzer şekilde açıklamış ve kızlara göre erkeklerin saldırgan davranışlarının toplum tarafından daha kabul edilebilir karşılandığını ifade etmiştir. Araştırmamızda kız öğrencilerin puanlarının erkek öğrencilerin puanlarından fazla çıkmasının sebebi olarak, toplumun, kızların ahlaka uygun olmayan davranışlarını onaylamaması ve kızların daha duygusal yapıya sahip olmaları düşünülmektedir. Erkeklerin fiziksel etkileşimin daha fazla olduğu spor branşlarına ilgi duyması ve kazanma hırslarının sportmenlik dışı davranışların erkekler tarafından daha fazla sergilenmesine etki ettiği düşünülmektedir. Ayrıca erkeklerin sportmenliğe aykırı olarak nitelendirilebilecek davranışları açık ve fiziksel türden, kadınların ise zihinsel ve sözel türden (Çobanoğlu, 1993 akt. Tutkun ve diğerleri., 2010, s. 28) sergilemesi farklılığın bir diğer sebebi olarak görülmektedir.

Araştırmada okul türüne göre Mesleki Lise'de okuyan öğrencilerin Anadolu ve İmam Hatip Lisesi'nde okuyan öğrencilere göre sporda ahlaktan daha fazla uzaklaştıkları tespit edilmiştir (Tablo 4). Konuyla ilgili yapılan literatür taraması sonucunda okul türü değişkenine yönelik sportmenlik davranışlarının anlamlı derecede farklılaştığı araştırmalar belirlenmiştir

(Çavdar, 2018, s. 74; Akbuğa, 2018, s. 33; Yalçın, 2015, s. 52; Çakır, 2014, s. 85; Uluişik, 2015, s. 49). Yapmış olduğumuz araştırma sonuçlarının anlamlı farklılığın tespit edildiği çalışmalar ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Anadolu lisesinde öğrenim gören öğrencilerin başarı sıralamasında üst sıralarda bulunan okullarda öğrenim görmelerinin sportmenlik davranışlarına etki ettiği düşünülmektedir. Ayrıca Anadolu liselerinde beden eğitimi ders saatlerinin mesleki okullara göre fazla olmasının; müfredatta belirtilen beden eğitimi ve spor dersinin kazanımlarını ve amaçlarını özümsemelerini daha çok sağladığı dolayısıyla ahlaklı davranışların diğer bütün okullara oranla daha olumlu sergilenmesine etki ettiği düşünülmektedir. MEB ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi öğretim programının özel amaçlar bölümünde: öğrencilerin, sportif etkinlikler aracılığıyla spor kültürüne sahip olması, spora özgü kuralları öğrenmesi, gerekli bilgi ve becerileri edinmesi ve uygulayabilmesi, dürüst, saygılı ve adil oyun düzenine uygun davranışlar göstermesi vurgulanmıştır. Bu amaçların ders saatlerinin fazla olduğu Anadolu Lise'lerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin daha ahlaklı birer spor insanı olmalarına olumlu yönde etki ettiği düşünülmektedir. Ayrıca Meslek Lise'lerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin Anadolu Lisesi, Fen Lisesi ve İmam Hatip Lise'lerinde öğrenim görmekte olan öğrencilere göre anlamlı derecede sportmenlik puanlarının düşük çıkmasının sebebi olarak 12. sınıflarda beden eğitimi ve spor dersinin olmaması düşünülmektedir. Ayrıca Meslek Lise'lerinin başarı standardının düşük olduğu öğrencilerin tercih ettiği bir okul türü olarak görülmesinin öğrencilerin kendilerini başarılı olarak görmelerine engel olduğu ve bu önyargının da spor alanında her ne pahasına olursa olsun kazanma anlayışıyla giderilmeye çalışıldığı düşünülmektedir. Oluşan bu önyargının meslek liselerinde okuyan öğrencileri spor alanlarında saldırgan davranışlara ittiği varsayılmaktadır. İmam Hatip Lise'lerinde müfredatların farklı olması ve ahlaki gelişimi daha çok merkezine almaları, burada öğrenim gören öğrencilerin sporda ahlaki durumlarının Mesleki Lise'lerde öğrenim gören öğrencilere oranla anlamlı derecede daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Çalışma sonucu değerlendirildiğinde okul sporlarına katılan öğrencilerin sporda ahlaktan uzaklaşma ortalama puanının düşük olduğu dolayısıyla öğrencilerin ahlaklı davranışlar gösterdiği görülmektedir. Bu sonuca dayanarak okul sporlarına katılmayan öğrencilerin bu anlamda katılmaya istekli hale getirilmesinin daha ahlaklı bir genç neslin oluşturulmasına etki edeceği düşünülmektedir. Ayrıca okul sporlarında ahlaki ikilemlere, örnek olaylara yer verilmeli, fair play panosu oluşturulmalı ve spor salonlarında fair playi özendirici afişlere yer verilmelidir. Okul değişkeninde meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin Anadolu ve İmam Hatip Lise'lerinde öğrenim gören öğrencilere göre sporda ahlaktan uzaklaşma puanları daha yüksek bulunmuştur. Meslek Lise'lerinde öğrenim gören öğrencilerin sportif etkinliklerde daha ahlaklı davranışlar sergileyebilmesi için müfredatlarında ahlaki kazanımlara ağırlık verilebilir. Ayrıca beden eğitimi öğretmenleri tarafından derslerde fair playe uygun davranışları en çok sergileyen öğrenciler

ödüllendirilerek diğer öğrencilerin de sosyal olarak beceriyi öğrenmesi ve sergilemesi sağlanabilir. Araştırmanın farklı eğitim kademelerinde, okul sporlarına katılım durumuna göre ve farklı spor branşlarına yönelik olarak gerçekleştirilebilir.

Kaynaklar

- Akandere M, Baştuğ G, Güler DE (2009). Orta Öğretim Kurumlarında Spora Katılımın Çocuğun Ahlaki Gelişimine Etkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1): 59–68.
- Akbuğa, T., (2018). Ortaöğretimde Okul Takımlarında Oynayan Öğrencilerin Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Araştırılması. Yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Amedahe, F.K. & Owusu-Banahene, N.O., (2007). Sex Differences In The Forms Of Aggression Among Adolescent Students In Ghana. *Research In Education*. 78: 54-64.
- Bandura, A., (1991). Social Cognitive Theory Of Moral Thought And Action. In W.M. Kurtines & J.L. Gewirtz (Eds.), *Handbook of moral behavior and development: Volume 1: Theory* (pp. 45-103). Psychology Press, NY: Taylor and Francis.
- Bandura, A., (1999). Moral Disengagement In The Perpetration Of In Humanities. *Personality And Social Psychology Review*. 3(3): 193-209.
- Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2008). The moral disengagement in sport scale–short. *Journal of sports sciences*. 26(14): 1507-1517.
- Campano, J.P., & Munakata, T., (2004), Anger And Aggression Among Filipino Students. *Adolescence*. 39 (156): 757-764.
- Cecchini, JA, Montero, J., Alonso, A., Izquierdo, M. & Contreras, O., (2007). Effects Of Personal And Social Responsibility On Fair Play In Sports And Self-Control In School-Aged Youth. *European Journal Of Sport Science*. 7(4): 203-211.
- Christine, N. & Kim, Y.S., (2005). Improving Socialization Through Sport An Analytic Review Of Literature On Aggression And Sportsmanshi. *Physical Educator*, 62(3).
- Clarke, O., & Quill, M., (2003). Researching Sport Education in Action: A Case Study. *European Physical Education Review*, 9(3), 253-266.
- Çakır, H.İ., (2014). Liseler Arası Müsabakalara Katılan Sporcu Öğrencilerin Saldırganlık Durumlarının Araştırılması (Rize İli Örneği). Yüksek lisans tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çavdar, S., (2018). Lise Öğrencilerinin Öfke Kontrolleri, Saldırganlık Eğilimleri Ve Tolerans Düzeylerinin Spora Katılım Açısından Değerlendirilmesi. Doktora tezi. Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Dolaşır, S., (2006). Antrenörlük Etiği ve İlkeleri. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Drewe BS (2000). The logical connection between moral education and physical education. *Journal of Curriculum Studies*, 32(4): 561–573.
- Erşan, E.E., Doğan, O. ve Doğan, S. (2009). Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Sosyodemografik Açidan Değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 31, 231–238.
- Esentürk, O.K., İlhan, E.L., ve Çelik, O.B., (2015). Examination Of High School Students' Sportsmanlike Conducts In Physical Education Lessons According To Some Variability. *Science. Movement and Health*. 15 (2, Supplement): 627-634.
- Gessmann, R., (1995). Fair Play – Eine wichtige Erziehungsaufgabe und ihre Umsetzung im Sportunterricht. *Fairness und Fair Play*, Hrsg.: Volker Gerhardt; Manfred Laemmer, 1. Aufl., Sankt Augustin: Academia-Verlag. 138-155.

- Gökçiçek, S., (2015). Ortaöğretim Kurumlarında Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Saldırganlık Tutumlarının Araştırılması (Samsun İli Örneği). Yüksek lisans tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Güner, B.Ç., (2006). Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gündoğdu, R., (2010). 9. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme, Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(3) 257-276.
- Gürpınar, B., (2015). Sporda Ahlakdan Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formunun Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Ankara Üniv Spor Bil Fak. 13 (1): 57-64.
- Hacıcaferoğlu, S., Selçuk, M. H., Hacıcaferoğlu, B. ve Karataş, Ö. (2015). Ortaokullarda İşlenen Beden Eğitimi ve Spor Derslerinin, Sportmenlik Davranışlarına Katkısının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS). Special Issue 4. Doi : 10.14486/IJSCS431
- Hançerlioğlu, O., (2010). Felsefe Sözlüğü. 18. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hastie. P. A., (2000). An Ecological Analysis Of A Sport Education Season. Journal Of Teaching İn Physical Education. 19. 355-373.
- Hastie, P. A., & Buchanan A. M. (2000). Teaching Responsibility Through Sport Education: Prospects Ot A Coalition. Research Quarterly For Exercise And Sport. 71. 25-35.
- Hastie, P. A, & Trost, S. G, (2002). Student Physical Activity Levels During; A Season Of Sport Education. Pediatric Excercise Science. 14, 64-74.
- Hassandra, M., Bekian, A & Sakellariou, K., (2007). Physical Education Teacher's Verbal Aggression And Student's Fair Play Behavior. Physical Educator. 64(2).
- Hon, J., (1994). Teaching Fair Play: The Essence Of Sport", Journal Of Physical Education. 65 (7): 70-73.
- Kafalı, S., Hünkar, İ., Keçeci, O. ve Demiray, E., (2017). Bireysel Spor ve Takım Sporu Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 10(50): 386-390.
- Kampf S., (2005). A Study Of Division 1 Men's College Basketball Official's Perceptions Of Sportsmanship. Doctorate Thesis. New York: State University of Buffalo.
- Kavussanu, M. & Roberts, G.C., (2001). Moral Functioning İn Sport: An Achievement Goal Perspective. Journal Of Sport And Exercise Psychology. 23: 37-54.
- Kaya, E.Ö., (2010). 18-25 Yaş Arası İşitme Engelli Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keskin, C., (2015). Liseler Arası Müsabakalara Katılan Sporcu Öğrencilerin Saldırganlık Durumlarının Araştırılması (Zonguldak -Kozlu Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kleiber, D.A. & Roberts, G.C., (1981). The Effects Of Sport Experience İn The Development Of Social Character: A Preliminary İncelme. Journal Of Sport And Exercise Psychology. 3: 114-22.
- Koç, Y., ve Güllü, M., (2017). Lise Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Spormetre, 15(1): 19-30.
- Lancelotta, G.X. & Vaughn, S., (1989). Relation between types of aggression sociometric peer and teacher perception. Journal of Educational Psychology. 81(1): 86-90.
- Laker, A., (2001). Developing Personal, Social And Moral Education Through Physical Education - A Practical Guide For Teachers. Routledge, London and New York.
- Lee, M. J., Whitehead, J. & Ntoumanis, N., (2007). Development Of The Attitudes To Moral Decision-Making İn Youth Sport Questionnaire (AMDYSQ). Psychology Of Sport And Exercise. 8(3): 369-392.
- Lodl, K., (2005). Development A Game Plan For Good Sportsmanship. New Direction For Youth Development. 108(9): 127-134.

- MacPhail, A., Kirk, D., & Kinchin, G., (2004). Sport Education: Promoting Team Affiliation Through Physical Education. *Journal Of Teaching İn Physical Education*. 23: 106-122.
- MEB (2018). Ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi öğretim programı (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar). Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.
- Miller, B.W., Roberts, G.C., & Ommundsen, Y. (2004). Effect Of Motivational Climate On Sportsmanship Among Competitive Youth Male And Female Football Football Players. *Scandinavian Journal Of Medicine & Science İn Sports*. 14(3): 193-202.
- Pilz, Gunter A., (1995). Zum Problem Struktureller Bedingungen Fur Unfairness: Eine Empirische Analyse. *Fairness Und Fair Play*, Hrsg.: Volker Gerhardt; Manfred Laemmer, 2. Aufl., Sankt Augustin: Academia-Verlag. 173-190.
- Sezer, U., Ektirici, A, Özbal, A.F., ve Athı, K., (2015). Evaluation Of The Sportsmanship Behaviors Of The Secondary School Students In Terms Of Different Variables. *Journal of International Sport Sciences* 1(1).
- Shields, D.L. & Bredemeier, B., (1995). Character Development And Physical Activity. *Human Kinetics*, Champaign.
- Siedentop, D., Hastie, P. A., & Van D.M., (2004). *Complete Guide To Sport Education*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Staub, E., (1978). *Positive Social Behavior And Morality*. Vol. 1: Social And Personal Influences. New York, NY: Academic Press.
- Strikwerda-Brown, J., & Taggart., A., (2001), No Longer Voiceless And Exhausted: Sport Education And The Primary Generalist. *ACHPER Healthy Lifestyles .Lournal* 48(4): 14-17.
- Stornes, T., & Bru, E., (2002). Sportsmanship And Perceptions Of Leadership. An Investigation Of Adolescent Handball Players' Perceptions Of Sportsmanship And Relations With Perceived Leadershi. *European Journal Of Sport Science*. 6(2): 1-15.
- Tekeli, H., (2017). Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersinde Sportmenlik Davranışlar Sergileme Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tsai, E., & Fung, L., (2005). Sportsmanship İn Youth Basketball And Volleyball Players. *The Online Journal Of Sport Psychology*. 7 (2).
- Tucker, LW, & Parks, J.B., (2001). Effects Of Gender And Sport Type On İntercollegiate Athletes' Perceptions Of The Legitimacy Of Aggressive Behaviors İn Sport. *Sociology Of Sport Journal*. 18 (4): 403-413.
- Tutkun, E., Güner, B.Ç., Ağaoğlu, S.A., ve Soslu, R., (2010). Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*. 1(1): 23-29.
- Uluişik, V., (2015). Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Stres ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi (Burdur İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ural, H.Ş., (1998). Epistemolojik Açından Değerler ve Ahlak. *Doğu Batı Dergisi*. 1 (4): 41-49.
- Vallerand, R.J., & Losier, G.F., (1994). Self-Determined Motivation and Sportsmanship Orientations: An Assessment Of Their Temporal Relationship. *Journal Of Sport And Exercise Psychology*. 16: 229-245.
- Yalçın, F., (2015). Çeşitli Parametrelerde Orta Öğretim Öğrencilerinin Saldırganlık ve Şiddet Eğilim Düzeylerinin Belirlenmesi (Ayдын İli İncirliova İlçesi Örneği). Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yapan, H.T., (1992). Spor Ahlakı -Beden Eğitimi Dersinde Ahlaki Eğitim-. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Yıldıran, İ., (2005). Fair Play Eğitiminde Beden Eğitiminin Rolü. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (Gazi BESBD). X (1): 3-16.
- Yılmaz, S. (2013). Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (İstanbul İli Bayrampaşa İlçesi Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wallhead, T. L., & Ntoumanis, N., (2004). Effects of a Sport Education Intervention On Students' Motivational Responses İn Physical Education. Journal Of Teaching İn Physical Education. 23: 4-18.
- Weiss M.R., & Bredemeirer, B.J., (1990). Moral Development İn Sport. Exercise And Sport Science Reviews. 18: 331-378.
- Wells, M. S., Ellis, G. D., Paisley, K. P., & Arthur-Banning, S. G., (2005). Development And Evaluation Of A Program To Promote Sportsmanship İn Youth Sports. Journal Of Park And Recreation Administration. 23(1): 1-17.
- Wells, S.M., Arthur-Banning, S.G., Paisley, K.P., Ellis, G.D., Roark, M.F.. & Fisher, K., (2008). Good (Youth) Sports: Using Benefits-Based Programming To Increase Sportsmanship. Journal Of Park And Recreation Administration. 26(1): 1-21.

Makale Alıntısı

- Turan, S. (2020). Okul Sporlarına Katılan Ortaöğretim Öğrencilerinin Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Durumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi [Investigation of Moral Decline in Sport of Secondary School Students Attending School Sports in Terms of Some Variables], *Spor Eğitim Dergisi*, 4 (1), 08-19.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.